

MATERYJA (270) *sb f*

Pierwsze a jasne, końcowe pochylone (w tym w pierwszym 9 r., w końcowym 1 r. błędne znakowanie); e jasne.

sg N materyja (85). ◇ G materyjéj (92), materyi (3) [w tym: -ij (1), -y (1)] *Calep* (2), *SkarKazSej*; ~ -éj (17), -(e)j (75). ◇ D materyj(e)j (2). ◇ A materyją (43). ◇ I materyją (20). ◇ L materyjéj (9) *GlabGad*, *KuczbKat*, *Strum* (2), *Oczko*, *NiemObr*, *ActReg*, *LatHar*, *WujNT*, materyi (3) [w tym: -ij (2), -yj (1)] *ModrzBaz*, *ModrzBazBud* (2); ~ -éj (3), -(e)j (6). ◇ pl N materyje (1) [zapis: -e] ◇ G materyj (9) [w tym: -iy (2), -yy (2), -ij (1)]. ◇ A materyj(e) (3).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Rzecz konkretna, poznawalna wzrokowo i dotykowo; to z czego powstają inne rzeczy; materia Vulg, Mącz, JanStat, Cn; substantia Mącz (181) : Stalo fyą skazanye yfz acz pan bog mogli flufznye fktoreykoluye materyey czyalo wzyacz a wfzakofz dla flufznofczy chczyal znyeuyafy (popr) czvfz fzpanny (-) czyalo przyacz PatKaz III 89; FalZioł I 94c; A która [rzecz] fie rozplywa cieplem á fułzenim ta iefz z materiey wodney iako fą wfzitki rudy á krufcze ktore fie od ognia ciagną y też rozplywaią. GlabGad I6v, F, H6v, I2, I6v, I7, I7v; áby pámiętał [człowiek] iż z ziemie s proftey máteriey pofzedł/ á iáko fie pothim w ziemie ma obroćić. HistAl G4; Bo yákoż dzyecyę miałoby być zdrowe od tey karmey/ która fie ftála z máteriey zbytnyey á inyęfłáney. GliczKsiąz D6; Abowiem yáko kyedy kto máterya yáką dluogo moczy/ wnet fie nákázić á nápfowác musi GliczKsiąz E4v, D6; Boć niebyła tak niemożna wflechmocna ręká twoiá/ która ftworzyła okrag ziemie z máteriey niewidomey Leop Sap 11/18; BibRadz I 1a marg [2 r.]; Czáfem z gory [Etny] płynie iáko ołow álbo fpizá rofpufczone w ogniu/ we dnie czarna w nocy czerwona ona máteria BielKron 276v; Substantia, Yfność którey rzeczy/ máteria. Mącz 419d, 211b, 436b, 500a; zwáfzczá iefli ciáło to/ w którym miefzka [dusza]/ nie iefz s thák grubey/ á podley máteriey/ iżby dułzá ná nim wyrázić fwego wzoru niemogła. GórnDworz L17; Bo fteyze máterey Bog człeká fpofobił/ S ktorey Gárnczarz piec dżáila [!]/ y gárnce wyrobił. BielSat C3 [idem BielRozm]; Známienueie też w pílmie ciáło/ on grzech/ w człowiecze miefzkáicy/ iákoby bryłę iáką álbo máteria GrzegŚm 20; A tak to złe czem dáley tem fię więcey będzie fzyrzyło: á ifkierká z przodku niezágáfzona/ vrodzi wielki požar/ gdy będzie do tego máteriey doftawác. ModrzBaz 66; który defzcz/ rzekam náfzém tak gęftym á wielkim / dodáby máterey mógl Oczko 7, 6 [2 r.], 7, 11, 34v; SkarŻyw 152, 180; BielRozm 20; Calep 138a, 432b; Teraz rodzimy fię z plugáwey ziemfkiey máterey/ náfienia ludzkiego. LatHar 667.*

materyja czego (7): Iefz to dla miáfzney á mocney materiey famego wina *GlabGad* G8v, E2, H4v, I7; *BibRadz* I 1c marg; *BielKron* 2v; *Oczko* 11.

W charakterystycznych połączeniach: materyja gesta, godna, gruba (5), jakakolwiek, ktorakolwiek, miązsza (2), (z)mieszana (pomieszana) (3), mocna, niekształtowa, niewidoma, obfita, plugawa, podła, prosta, rzadka, słodka, smolna, tłusta, wodna (wod) (2), wszelka, zbytnia (2), ziemna (ziemie) (6), ziemska; materyja ciała, pokarmu, ryb, wina; spalenie materyjej, strona; z materyjej ciało wziąć, (u)czynić [co] (2), pojsć [= powstać], sposobić [kogo] (2), sprawiony, stworzyć, złożony; materyją moczyć, obroćić [w co], zachowywać, zadzierżawać; z materyją mieszać.

Szeregi: »ciało, to jest materyja« (1): wktoym [!] ípołobie [...] podług rozmaitych przytfołzywan/ [...] ciał/ to ieft/ iakich materyi/ rozmaite polożenia/ lidźb y wielkości poštánowione bywáią *KwiatKsiąż* I3v.

»sprawca i materyja« (1): gdyż to y z Philozophiey mamy/ że iedney rzeczy niemoże być ieden íprawcą y máteryą zaráz. *WujJud* 162.

»materyja, (albo) wątek« (2): Materia, vel Materies, Máteria/ wątek/ to yeft wízeláka rzecz/ z którey co może być. *Mącz* 211b, 211b.

W przen [czego = czym będąca] (1) : Máteryja tedy grzechu powízedniego/ tudziefz też potrzebá dofyć vczynienia po odpufzczeniu grzechu śmiertelnego y powízedniego/ íą dwa fundámenty ná ktorych íię CZYSCIEC gruntuie *WysKaz* 19.

Przen: Część składowa [czego] (1) : bo Tuz [= dwa punkty] Figurą nie ieft żadną/ ále ieft máteryą Figur inych: *Nam inter duo puncta, cadit linea, que est figuraru^m materies OrzQuin* M.

a. Jako pojęcie filozoficzne (3) :

W porównaniu (1): mąż ieft/ iáko formá/ á biaągłowa iáko máteria. *GórnDworz* B3v.

Zestawienie: »pierwsza [= pierwotna] materyja« (1): Nápiśał też Rábi Elieffer [...] / íż Niebo ieft ízátá Boża iálna/ á ziemiá íie s ítáá z mue według Filozofow/ to ieft s pierwfzey máteryey s ktorey y żywioły *BielKron* 462v.

Szereg: »materyja, kstałt a odmiana« = *podstawowe elementy ontologii starożytnej* (1): [Paracelsus] zá początek rzeczy nie máteryą/ kftáft/ á odmiánę/ ále íól/ żywé śrzebro/ á íiárkę być położył *Oczko* 6.

b. *Składnik organizmu żywego (w pojęciu ówczesnej medycyny różnym od dzisiejszego)* (45) : á wízakoż [wonia tego olejku] rofpádzá materiá s ktorey boleć pochodzi z głowy *FalZioł* I 133d, I 125a, V 96v; Takieź włófi im częfciej ie ogala, tim gęfciej y miéífzey obraftáią dla przybywania materiey. *GlabGad* B; z materiey íuchey á ciepłey czyni íie kolera druga wilgota, która ma íwe zachowanie w żółci. *GlabGad* E2, A7v [3 r.], A8, A8v, Bv, B2v (21); *RejPos* 270v; *Oczko* 14, 23, 34v [2 r.], 35 [2 r.], 35v; Przetofz zá mocą iego zniśczegofz/ bez naczyńia/ bez máteryey/ bez pomocy y roboty budowniczey ítánął ten íwiát *SkarŻyw* 258.

materyja czego (7): Íż materia takowey niewoci [!] ieft w mózgu, czo iekarze po onych pianach poznawáią. *GlabGad* C6; Bowiem w ten czas materia v pławow zaftánawia íie, á [!] częfcí niektora wzgorę idzie dla żywnoći płodu *GlabGad* D7, B2, B5v, C4, C4v, E7.

materyja ku czemu (3): ktorich [upławów] częfcí wftępuie w pierfi, á kak [!] dawa im materiá ku rozraftaniu. *GlabGad* D6v, A7v, Lv.

W charakterystycznych połączeniach: *materyja ciepła* (2), *flegmista* (2), *gorączki czyniąca*, *grub(sza)* (3), *klijowata* (2), *lekka*, *lipka*, *bardzo mgła*, *mokra*, *subtilna* (4), *sucha* (2), *wilgotna*, *zapalona*, *zimna* (4); *materyja mięsa żółdkowego*, *niemocy*, *rogow*, *uryny*, *włosow*, *zębów* (2); *materyja ku przedłużeniu*, *ku rośnieniu*, *ku rozrastaniu*, *ku trawieniu*; *materyja włosy mnoży*, *obraca się [w co]* (4), *w głowę pochodzi*, *w głowę wstępuje* (3); *dostatek materyjej*, *mięźszość*, *przybywanie*; *materyją ciągnąc na wirzch*, *rozpádzáć (wypędzác)* (2), *rozpuszczać (wypuszczác)* (2), *wywodzić* (2).

Wyrażenia: »materyja koleryczna« (1): Od doctora Miechowity, ktori wywodzi materie Kolericźne zapalone. *FalZioł* II 21a.

»surowizna materijey« (1): Też czyrwoney barwy Ipoſtafiſ, Znamionuie długość niemoczy á furowizną materijey: z ktorey niemocz pochodzi. *FalZioł* V 10.

c. Materiał, surowiec, budulec; materia domus Mącz [drwa do budowania, do roboty rzemieśników drzewem robiących – materia Cn] (69) : *FalZioł* IV 27d; buduią dom boży wielki: á kościol z kámieniá gładzonego/ y wielkich y drogich máteriy w fciánach *Leop* 3.*Esdr* 6/9; *BibRadz* I 471b *marg*; *BielKron* 77 [2 r.], 78, 149v, 287v; *Materia domus*, Calx, Lapides, Ligna, Tegulae, *Materia budowna*/ wapno/ kámienie drzewo/ dáchówká. *Mącz* 211b; *Metallum*, Wízeláka miedz ábo máteria którą w ziemi kopáya/ yáko yeſt kruzec złoto ſrebro/ miedz, ołów. *Mącz* 219b, 127b, 211b [3 r.], 359d [2 r.], 395d; *BielSat* C3 [2 r.], N2, N2v; A ták y wízeláka máteria/ z ktorey potrzeby wojenne robia/ ma iym być znáfzych ziem zábroniona *ModrzBaz* 103, 35v, 56; *Oczko* 18 [2 r.]; *SkarŻyw* 457, 528; Nie wſzytkoć mury wiodą máteriá przedniá. Z boków cegłę rumieńſzá/ y kámieñ ciołány/ W poſrzodek ſztuki kładá/ y grus brákowány. *KochFr* 35; iż BOg w drzewie/ drzewem/ [...] w klocu fię ſtawa klocem/ ták iż ná fię bierze prawdziwą *formam* y *ſubſtantiam* tey máterey/ do ktorey fię przyłóży. *ReszPrz* 76; *BielSjem* 38 [2 r.]; *BierRozm* 20 [2 r.]; *Calep* 164a, 262a, [643]a [2 r.]; *GostGosp* 72; *WujNT* 688; Téż niech będzie wolné przeſzćie y drogá wſzytkim Kupcom [...] z zbożem wſzelákim/ y rzeczámí którémikolwiek y iákiéykolwiek máteriiey *SarnStat* 1077, 917, 1098, 1111, 1118, 1119 (9); *GrabPospR* L; to ieſt ono drewno ábo máteria którą ludzie zá Bogi mieli *PowodPr* 28; Co wczynił Dawid z niewymowną rádoſćiá/ mowi piſmo: máterya y koſzt ná kościol P. Bogu oddáiac *SkarKaz* 454a.

materija czego (2): Acżkolwiek ieſt woſk *materia* zwierzchnich emplaſtrow *FalZioł* IV 28b; *Substramen*, To co podſcieláya/ máteria podſcyłánia. *Mącz* 415a.

materija do czego (2): *Mącz* 455c; Iáko mularz inákizá do ſwego murowánia máterya/ á inákizá cieſlá do ſwego budowánia bierze *SkarKazSej* 684a.

materija na co (5): *Mącz* 113a, 279d; *SkarŻyw* 528; *Materiarus* – Tenktori máteriá na budowanie gotuie. *Calep* [643]a; Y Sálomon poczátki krolowánia ſwego budowánim koſćiołá y zbieránim nań *materiy* poſwięcił. *SkarKazSej* 679a.

W przeciwstawieniach: »materija ... forma, kſtałt« (2): *Materialiter* ſumi quippiam dicitur cum *materia* rei ſignificatur non forma, Gdy tylko ná Máteriá mamy wzgląd nie ná xtałt który bywa z oney máterey wczinión. *Mącz* 211b; *Bálwan* *nic nie ieſt* [1.*Cor* 8/4].) Nie z ſtrony máterey/ która cożkolwiek ieſt: ále z ſtrony formy *WujNT* 597.

W charakterystycznych połączeniach: *materija budowna* (na budowanie, do budowania) (7), *cegielna*, *dobra* (lepsza) (4), *droga* (droższa) (4), *drzewna*, *kamienna*, *kosztowna*, *kościelna*, *przednia*, *rozmaita*, *stara*, *wielka*, *wszel(a)ka* (4); *materija do murowania*; *materijey dodawać* (2), *przyczynić* (2); z *materijey działać*, *uczynić* (3); *materijá (na)gotować* (4), *narządzać*, *palić*, *sprawować*, *wieſć*.

Szereg: »materija, (i) forma« = *materia et forma* *Modrz* [szyk 2:1] (3): gdyby kto dwa kubki drzewiáne/ to ieſt/ iednákiey máterey/ y iednákiey formy wyftáwiwſzy chćiał to mieć/ żeby ieden znich był waźnieyſzy *ModrzBaz* 42; *SarnStat* 1276, 1277. [*Ponadto w przeciwstawieniu* 1 r.].

α. Mieszanina użytkowa powstała z różnych składników (3) :

materyja ku czemu (1): tectorium, illinimentum et quasi pavementum parietis atque incrustatio, Máteria ku pobielaniu á tynkowaniu ścian/ bądź z wapna álbo z krety vczyniona. *Mącz* 442b.

Wyrażenie: »materyja astrychowa« (2): Rudus, Máteria áltrychowa/ to yeft rozbite á roftłuczone kámienie s cegłą/ y s wapnem/ z których áltrichy czynią *Mącz* 359d, 359d.

d. *Tkanina* (4) : Ízáty z cudzoziemńkich máteryi łobie y łwoim zá wielkie pieniądze łpráwiáią *GrabPospR* N4, Kv, N4; [żona] Co iedno łtrzyże/ porze/ pľwie máterią *Droga*/ á moje brożki o tym dobrze czuią. *ZbylPrzyg* A3v.

e. *Rzecz, przedmiot; corpus Mącz* (10) : *GliczKsiąż* H2; Clefle/ [...] iefliby kogo zrzucenim ná doł iákíey máteryey obrázili álbo zábili/ nie winni łą mężoboyłtwá áni obráženia *GroicPorz* mm2v, mm3v; *BielKron* 37; Corpus globosum, Máteria nieyáka okrągła. *Mącz* 146c; *BielSpr* 75; *SkarŻyw* 47; Ná którym [obrazie] *dolus et fraus* czyście wyrzezána/ Bo to przeń máterya cudnie zgotowána. *PudłFr* 79; *SarnStat* 1269.

Szereg: »materyje i naczynia« (1): łam człowyek [...] tych rzemyełł łobye przyczynił ku pirwłłemu rzemiełłu orányu/ áby myał máterye tákowe y naczynya ná rołkołz. *GliczKsiąż* Hv.

2. teol. *Tzw. materia sakramentalna, rzecz konieczna w danym sakramencie i czynność przepisana przez Kościół, które wraz z odpowiednią formą, tzn. ze słowami towarzyszącymi wykonywanej czynności są warunkiem ważności sakramentu* (26) : Iuż tedy/ ktore łą częłci tego Sákrámentu/ á naprzod o máteríey powiedzieć potrzebá. A tá máteria iefł Krzyzmo *KuczbKat* 150; Ale pátrz iákoć tu zásię chleb y wino máterya zową *WujJud* 163v, 163 marg.

materyja czego (18): Iefliż iefł wodá máterya Krztu ł. iáko tu wyznawacie: toć tedy nie Pan Chriftus iefł máterią Krztu łwiętego/ cołłcie wyłżzey powiádáli. *WujJud* 163, 162, 163 marg, Nn6v. *Cf Wyrażenia*.

materyja czego [= czym będąca] (1): (*marg*) Máterya chlebá y Winá co znaczy. (–) Bo naprzod znaczy nam Pána Chriftułá/ ile on iefł prawdziwym ludzkim żywotem *KuczbKat* 165.

W przeciwstawieniu: »materyja ... forma« (1): Teć to pozwierzne [!] znáki łą Elementy álbo Máterya Sákrámentu/ á łłowo Boże iefł Formą *WujJud* 163.

W charakterystycznych połączeniach: *materyja chleba i wina, krztu łwiętego* (4); *materyjå czynić* (2), *działać, (na)zwać* (2); *o materyjej powiedzieć*.

Wyrażenia: »materyja sakramentu« [*szyk* 9:1] (10): Lecż máterya Sákrámentow (co y dżiatki náłze w Szkołách dobrze wiedzą) łą pozwierzne znáki/ ktore też y Elementámi zowiemy *WujJud* 162; Confefsioniłte Chriftułá máterya Sákrámentow czynią. *WujJud* L16, 162, 162 marg [2 r.], 163, 163v, L17v, Mm5v, Nn3.

»materyja łwiátołci« (3): (*marg*) Máteria łwiátołci Bierzmowánia iefł Krzyzmo. (–) Przeto dwie łiefne rzeczy łpolnie zmiefzáne/ máterya tey łwiátołci dżiáłáią *KuczbKat* 150; *WujJud* 162.

Szeregi: »element albo materyja« (2): *Przyday* łłowo Boże do Elementu/ álbo do Máteríey/ y łłtánie łie Sákrámentem *WujJud* 162, 163.

»materyja i (albo) istota (wszytkicb łwiátołci)« [*szyk* 1:1] (2): Wodá tedy/ chleb y wino wedle przyrodzenia łwego/ nie trácą łftoty łwoíey álbo máteríey/ y nic infze^{go} nie łą/ iedno to co widżimy y czuiemy. *WujJudConf* 163, 162.

3. *Treść, temat mowy lub pisma (wyjątkowo obrazu); argumentum, materia Mącz, Modrz, Cn; hypothesis Mącz, Cn; materies, positio, propositum, quaestio, res, substantia, thema, thesis Cn [materia libri – grunt, wątek ksiąg, około której się w nich rzecz plecie Mącz 211b; rzecz do mówienia wzięta, materija – materia Cn]* (55) : Było z dawna y iest po dzilieyfy dzień w naszym łtronach mnostwo rzeczy znamienitich, z ktorych byłaby materia godna piñaniu na rozmnożenie czci á łławy krolełwa polłkiego *MiechGlab* *2v; *RejFig* Ee4; *KwiatKsiąż* K2v; Hypotesis, Latine argumentum sive materia, Powod/ więźbienie á máteria około którey łie rzecz więźbi. *Mącz* 161a; Tey Máteryey nie chcę tu łłowy przedłużyć. *Prot* Cv; *GrzegŚm* A3 marg; przedłię podiałem łię tey máteryey piłác/ ábym [...] vkazał/ co łię mi zda w naszym Rzeczyłpolitey poprawy być godnego. *ModrzBaz* 1; do ktorychby zniełłi máteriá przyłtoyná/ bądź z inłzych Autorow piłania/ bądź z łwego włáfnego domyłł. *ModrzBaz* 2; *ModrzBazBud* ¶6 [2 r.]; Którełmi to Kłsiążkami/ wiem ia pewnie/ że káżdy z tych który łie w téy máteryéy kocha/ contentowác łie będzie mógl *Oczko* A4v, A3v; *NiemObr* 141; *ActReg* 149; *GostGospSieb* +4v; *LatHar* 662; nálażłby [*krasomówca pogański*] krom wąpienia dołtatek máterey y plácu/ gđzieby mógl żagle Rhetoryki łwoiey bełpiecznie rołpułć *WysKaz* 40; *JanNKar* Av; *SarnStat* *6, 475, 1276; *KlonKr* Av [2 r.]; Rożnołł niektorych łłow Łácińłkich y Polłkich do tey materey náleżácych. *KlonFlis* H5v.

materija czego (4): *ModrzBazBud* ¶6; TEgo łłtu do Gálátow máłł nie iedná y táż iest máterya ktora y łłtu do Rzymian. *WujNT* 649, 516, 521 marg.

materija o czym (1): tę máterya o łádzie ołtátecznym opułzcza [*wtóra część ksiąg*] do czáfu/ áby ielcze zupełniey mowł o kołłiele y połłpku iego *WujNT* 837.

W charakterystycznych połączeniach: materija godna [kogo], godna pisaniu, lepsza, z prosta pisana, potrzebna, pożyteczna, przystojna, statutowa; materija historyjej kołłielnej, listu (2), *pisania; materija o sádzie ołtátecznym; materiej dołtatek* (2); *do materiej náleżácy, służácy; materiej doda(wa)ć* (2); *materija opułć, piłác, pokazać, przedłużyć, sprawić, wyprawić, zniełł; kochać łię w materiej, nájdować łię.*

Szeregi: »materija i forma« (1): które łłczy łá od łiebie róźne y rozđielne máteriá y formá/ tó też y w piłaniu mułzá od łiebie rozđielne łtánác w miedzách łwych. *SarnStat* *4.

»kształt i materija« (1): iáko też S. Łukałz w Dzieiách Apołłłłkich pokazał kłształt y máteriá hiłtoriey kołłielnej *WujNT* 516.

»materija a rzecz (a. res)« [*szyk* 2:2] (4): Ale poty (niech będzie) o rzeczy á iákoby o máterij piłania twego. *ModrzBazBud* ¶ 6; Pámięć/ máterey y rzeczy do rozmyłłania y vważania łłuzácych dołáie. *LatHar* 662, 663, 664.

»materija a łłowo« (1): káżda rzecz z máterey á ze łłow wiáże łię: ták/ że ielłibył máteriá ođiał/ niebęđá łie mieć łłowá ná czem łáđzić *ModrzBazBud* ¶ 6.

Wyrażenia przyimkowe: »o tej materijej« = na ten temat (4): máiac zwłászczá Przykład wtém niektórych zacnych łłdzi/ którzy iáko łłyłzę Łácińłkim ięzykiem/ o téy máterey dołyc łzeroce piłáli. *Strum* A4; *ModrzBaz* 2v; *ModrzBazBud* ¶ 6v; Gđyłmy łię tedy zefłzi/ záczyłłmy rozmowę o tey máterey/ o ktoreiem był włkazał *NiemObr* 26.

»w tej materyjej« = *na ten temat* (2): *Strum* A4; Nie chcę iuz wtey materiey wiecey dowmń pisac *ActReg* 119.

»w tej materyjej« = *co do tego* (1): tylko w tey máteriey (około Zydowłkiego záchowánia świąt/ y włtrzymawánia lię od potraw w zakonie zákazáných [...]) niechciał áby kto był przymufzány *WujNT* 570.

a. praw. *Typ spraw prawniczych podległych określonej instancji sądowej* (14) : Złtrony RES IPSAS, iáko práwo Cefárfkie zowie: to iest, z łtróny Máteriiey, które ładowi ziemłkiemu podległy. *SarnStat* 585, 786.

materija czego (11): Máteria álbo ártykuły Rokow łżećiniedzielnyoh Grodzkich. *SarnStat* 528; dopiéro máteriá łádów porzákdiem łwym opiłuię *SarnStat* 716, 138, 213, 532, 534, 551 (11).

materija do czego (1): Co zá máteriá do łwych łádów Krol łobie zołtáwił. *SarnStat* 138.

W charakterystycznych połączeniach: materija rokow (2), *sądow* (9); *materija do sądow*; *materija sądowi niepodległa*.

Szereg: »res albo materija« (1): Res, álbo máteria łádów Ziemłkich *SarnStat* 552.

4. Możliwość, podstawa, przyczyna [powod do czego, okazyja, przyczyna – materia Cn] (7) : *WujNT* 543 *cf materija czego*.

materija czego (2): *WerGośc* 254; Pożádlivość tu zowie grzechem/ iz iest łkutek/ przyczyná y máteria grzechu/ y iákoby chorobá iákaś y niemoc w nas/ łkłániáiąca nas do złego: ktora y po krzćie zołtáie z łtrony máteriey. *WujNT* 543.

materija do czego (2): A w tych włzytkich rzeczách/ prófzę obácź/ iáko wielką iest máteria do polerowánia wiáry [*materia fidei exercendae*]? *ModrzBaz* 109, 56.

cum inf (1): y to śmiála iego [*Lutra*] nie wymyta gębá powiedźieć/ iz im kto iest więłfzym grzełznikiem/ ten iest BOgu miłfzym/ dla tego iz ma wielką máterię ná takim grzełzniku okázowác miłofierdzie łwoie. *ReszPrz* 36.

Szereg: »(skutek), przyczyna i materija« (2): iz vczynki náłze dobre/ łą przyczyná y máterię dołtápienia łkutku przeyrzenia y wybránia náłzego/ to iest żywotá wiecznego. *WujNT* 810, 543.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (1) : tákże máteria/ fundáment/ y ine łłowá Łácińłkie/ ktorych/ iáko łwych wzywamy. *GórnDworz* F6v.

Synonim: 1., 3. wátek.